

Юрій Колісник,

д. н. із соц. комунік., доц. (Черкаси)

МАТВІЙ ШЕСТОПАЛ – АКТИВНИЙ БОРЕЦЬ ЗА НАЦІОНАЛЬНУ ГІДНІСТЬ

Багато палких патріотів відійшло за межу. Не всі імена цих людей викарбувані на скрижалях історії, але в тому, що Україна виборола незалежність, є частка і їхньої праці. Таким патріотом був і наш земляк із Звенигородщини Матвій Шестопа́л – письменник, журналіст, декан факультету журналістики Київського університету, викладач зарубіжної преси, перекладач із польської і німецької мов. Та понад усе любив рідну мову, свій український народ. І любов ця не була безплідно ліричною. У душі до всього українського він виховував студентську молодь. Ще з малих років черпав почуття прекрасного. По закінченні школи працював на Донбасі. Завершивши навчання на філологічному факультеті Київського університету ім. Т. Шевченка, у 1941 р. розпочав творчу працю в обласній газеті «Київська правда». Але в життя увірвалась війна. Був мобілізований на фронт. Під час Другої світової – офіцер-розвідник. Воював під Сталінградом, Ростовом, Нікополем, Миколаєвом, у Білорусії, Польщі, Берліні. Після війни працював у військових газетах.

Потяг М. Шестопа́ла до літературного слова, закладений ще з дитинства, активізувався з новою силою на посаді редактора видавництва «Молодь». Заглибившись у літературну роботу, він не лише редагує романи, повісті, оповідання, новели, а й переймається українськими звичаями, традиціями, що лежали в національній основі багатьох творів. Таке захоплення Матвія Шестопа́ла переросло в справжній науковий потяг і щире зацікавлення фольклорною спадщиною Київщини й Черкащини. Фольклорні перлини з багатьох містечок і сіл Наддніпрянської України, які зібрав і опрацював Матвій Шестопа́л під час навчання в аспірантурі, стали ключовими в написанні наукової роботи.

Успішно захистивши дисертацію в 1953 р. й здобувши ступінь кандидата філологічних наук, М. Шестопа́л перейшов працювати в Київський держуніверситет на факультет журналістики, а в 1955 р. очолив його.

Вбачаючи у вчорашньому офіцері-розвіднику перспективного бійця партійно-ідеологічного фронту, компартійна номенклатура призначає Матвія Шестопала секретарем партбюро факультету журналістики.

Однак слухняного політичного функціонера із Шестопала не вишло. У вільний від навчання час Матвій Михайлович подавав студентам свій курс політосвіти, розповідав про боротьбу українців за національне визволення, передавав їм заборонену літературу, їздив зі студентами місцями козацької і гайдамацької слави, про які в ті часи не говорили, у відвертих розмовах проливав правдиве світло на події 1917–1920 рр. в Україні, ігнорував партійні застороги щодо вшанування пам'яті Великого Кобзаря. За що й поплатився. За поданням КДБ у 1957 р. Матвія Шестопала було знято з посади декана. Інкримінували «демагогію в національному питанні».

Це не були перші пореволюційні роки, коли поява національно свідомих особистостей була звичайним явищем, це сталося після кількарізного планового обезкровлення радянською владою української творчої інтелігенції. Після 30-х вона вибухла рухом шістдесятників... Матвій Михайлович став провісником тих подій, які згодом назвуть «епохою лібералізації». Ідеологічні відділи, котрі готували майбутніх провідників політичної лінії КПРС, не могли пробачити вільнодумних поглядів київському декану. Одна шестопалівська фраза «Журналіст має бути бійцем, а не лакеєм» кидала в піт багатьох можновладців.

За політичних обставин, коли українська мова, культура плано-мірно витіснялися з життя, а директор Інституту мовознавства академік І. Білодід відстоював тезу про «злиття мов», Матвій Шестопал не зміг стерпіти цієї ганьби і кинув виклик системі. Узавши участь в обговоренні доповідей, Шестопал зазначив, що не лише великим є російський народ із його мовою, а й не менш кількісним є братній китайський народ. Чи ж не означає це, що українці матимуть ще й і третю рідну мову? Шестопал заперечив теорію «двоязичія», зауваживши, що два язика може мати лише змія.

Реакція не забарилася. У березні 1965 р. Матвія Михайловича виключили з партії, вигнали з університету, а його ім'я було внесено до проскрипційного списку із заборонаю публікування й працевлаштування.

Невдовзі шестопалівська справа набула міжнародного розголосу. Радіо «Свобода» інформацію про події подавало як заворушення на факультеті журналістики Київського держуніверситету. Понад половина студентів підписала звернення до керівництва універси-

тету з вимогою повернути їм улюбленого викладача. Його колишні вихованці написали колективну заяву на підтримку Шестопала до ЦК КПУ. Хоча як не шаленіла влада (студентів-прихильників Шестопала виганяли з університету, а журналістів-підписантів шптели на парткоммах), демократичні віяння важко було зупинити.

Розпочався якісно новий період у політичному й громадському житті держави – «відлига» – поняття, яке, за визначенням Микити Хрущова, спритно підкинув радянський письменник Ілля Еренбург. Той самий Еренбург, який у своїх спогадах навів уривок листа, написаного йому ще в 1942 р. фронтовиком-капітаном Шестопалом: «Дорого розплачуємося за дидактику. Сталін б'є на сполох. Газети роблять з усього кампанію. Це ж вони галасали про мудрі історичні слова надгніального Сталіна: «наш кордон на замку, його надійно захищає вірна сторожа і т.п. Але ж це самогубство!.. Чимало ми робили не виважено. Нині квітаємося за це» [2, 76].

Рівень відвертості того часу просто вражає...

Як відомо, Матвію Шестопалу з середини 60-х рр. забороняли публікуватися в пресі, принижували, таврували на партійних комітетах, однак його творча спадщина, переживши тоталітаризм, дійшла до сучасників. Думки Шестопала допомагають нашому суспільству краще пізнати себе, зрозуміти свою історію, сучасний стан, пробудити національну свідомість.

У щоденниковому записі від 7 травня 1966 р., гнівно осуджуючи політичні розправи над творчою інтелігенцією, Матвій Михайлович зазначав, що за наказом московських верхів в Україні розпочали судові процеси: «Учора судили українських інтелігентів, а сьогодні торжества опереткової дружби народів! Не годиться! Думайте, провінціали!

...Не можна не рахуватися з громадською думкою, якщо не своєю, то хоча б світовою. (...) Шкода – років мало лишилося, а то БУТИ Б МЕНІ СВІДКОМ ПАДІННЯ ЦІЄЇ ГАНЕБНОЇ ІМПЕРІЇ!..

...Хочеться написати Хрущову. Він все ж таки обезсмертив себе поваленням культу особи і деякою демократизацією суспільного життя. Напишу! Хай лишиться хоч для нащадків, для історії і, для ПРАВДИ! Я їй служив і до скону служитиму» [1, 11].

У нотатці від 12 липня 1967 р. Матвій Шестопал ділиться враженнями про свого студента В'ячеслава Чорновола: «Я прочитав його документ з гордістю за цього мудрого і мужнього юнака, з жахом і соромом за наші середньовічні порядки... Чорновіл – справжній син часу, герой, з якого треба брати приклад. Я пишаюся тим, що мав честь бути в числі його викладачів, не скажу «вчителів», бо

я сам дякую йому за науку. Якщо кожне покоління українців народжуватиме бодай по десятку таких Чорноволів – наш великий народ не загине...

Тяжко. Але не страшно. Значить, ми – сила, якщо нас так опікують, так смертельно бояться. Хай страшаться інквізитори й кати. Їхній скрипучий віз безнадійно загруз в болоті. Захекавшись, вони женуться навперейми історії.

Тпррру, оскаженілі!..» [1, 11].

Ведучи мову про шістдесятників-дисидентів, можемо наводити чимало прикладів, як люди вивершували демократичні починання, сіяли зерна добра й свободи, залишали яскравий слід у пам'яті поколінь. До таких людей належали і шестопалівські послідовники – *Василь Симоненко й Анатоль Перепадя, Іван Сподаренко й Борис Олійник, Віктор Близнець й Анатолій Москаленко, Степан Колесник і Вячеслав Чорновіл та ін.* Їхні стежки не завжди були встелені квітами. Ця історія нашого минулого сповна не відкрита, її ще треба довідкрити, щоб не повторилося те, що було. Щоб трагедія нашого народу була останньою трагедією, щоб людина була вільною і спокійною за своє майбутнє.

Підсумовуючи, зауважимо, що справді великим є той, хто має велику любов. Людина, яку сьогодні вшановуємо, дійсно, любила Україну, любила український народ. Ця любов покликала її до вчинків, які іменують героїчними. Матвій Михайлович розумів це, однак не мав у серці гордині. Орієнтуємось на тих, хто просто і послідовно втілює життєві істини.

1. *Сторінки щоденника Матвія Шестопаля* // Літературна Україна. – 2011. – 8 груд. – С. 11.

2. *Эренбург И. Г. Люди, годы, жизнь* / И. Г. Эренбург // [Воспоминания]: в 3 т. – М.: Текст, 2005. – Т. 1. – Кн. 2. – 784 с.